

אין שמחה כהתרת הספקות

הפייטן הפילוסופי ר' ידעיה הבדרשי (הפניני) מחליט, שאין שמחה כשמחת התרת הספקות (אברהם ברלינר, כתבים נבחרים א, ירושלים תשה, עמ' 109).

והעיר עליו אברהם מאיר הברמן (כתבים נבחרים ב, ירושלים תשט, עמ' 236): אפשר שנתכוון ל"מבחר הפנינים" שייחסוהו בטעות לר' ידעיה הבדרשי, ולא מצאתי משל זה שם.

ועי' משלי ישראל, למ[איר] וכסמן, סי' 4276 [שם: אין שמחה יותר גדולה מהתרת הספקות (ר' יהודה ב"ר מרדכי הלוי, רופא מווילנא, צל המעלות, דף ל"א)].

בספר צל המעלות, לר' יהודה ליב הורוין אסיא דווילנא, סימן לח, הנוסח:

אין לך שמחה גדולה יותר מהתרות הספיקות.

ור' יהודה ליב הלוי עדל [תקכ – תקפז] כותב בספרו מי מגדו על הגש"פ (ירושלים תשנז, דף מ, ראש ע"א):

כמאמר המפורסם אין שמחה כהתרת הספק.

ור' חיים הלברשטם מצנו כותב, בספרו דברי חיים, פרשת נצבים (קראקא תרנב, דף סח, ראש ע"א):

ידוע שאין שמחה גדולה מהתגלות ההעלם.

נוסח אחר מצאנו אצל ר' יהודה ליב מרגליות [תקז – תקעא], בספרו טל אורות, שער תשיעי, ענף ד (פ"פ דאדר תקעא, דף קג ע"ב; פרעסבורג תרג, דף סב ע"א):

ואחד מהפלוסופים כתב לא טעם טעם עונג מי שלא טעם טעם התרת הספיקות השכליות.

בשנת **תשנ"ג** הופיע בירושלים **סדור היעב"ץ** עם הוספות מכ"י המחבר, ושם, ח"א, עמ' שפ (בית תלמוד, בית כז) כותב ר' יעקב עמדין:

ואמר חכם עולמי **לא טעם טעם שמחה מימיו, מי שלא טעם טעם ספקות והתרתן**. אם בעניני חכמות חיצונות כך, על אחת כמה וכמה בדברים העומדים ברומו של עולם / וכל רז ממנו לא נעלם.

ובעמ' שפד:

ולא ראה שמחה מימיו, מי שלא טרח יגע ומצא התרת הספקות באמת.

ר' הילל ל"ש מקולומיי ור' משה גרינולד מחוסט ור' חיים אלעזר שפירא ממונקטש מיחסים את המאמר לרמב"ם:

הראשון כותב:

כרמב"ם: מי שלא טעם טעם התרות הספיקות, לא טעם טעם שמחה (ונעימות) מימיו (שירי משכיל [...]) חברתי [...]) הילל ל"ש [...]) לעמבערג תרל"ז, דף יח ע"א, ודף סח ע"א.

השני כותב:

כמ"ש"כ הרמב"ם, שמי שלא טעם טעם התרת ספיקות, לא טעם טעם עונג מימיו (ערוגת הבושם, משפטים).

והשלישי כותב:

כתב הרמב"ם, שאין "שמחה" כשמחת "התרת הספיקות" (מאמר הלכותות, סימן ס, בתוך: חמשה מאמרות, ירושלים תשכ"ב, עמ' ריד).

נראה, ששלשתם לקחוהו מספר **בני יששכר** (סיון, מאמר ה, סימן יג, ירושלים תשמ"ג, דף קמ ע"א):

ואמר הרמב"ם מי שלא טעם טעם התרת הספיקות (בתורה) לא טעם שמחה מימיו.

ואולם ראה זה מצאתי למשה אחר, אשר לא ידע על יחושו של מאמר זה למשה בן מימון:

הרמ"א הביא את **מאמר החכם** בשני מקומות (לפחות):

בספרו **תורת העולה** אשר הדפיס בחייו (פראג של, חלק א, פרק ו, דף יא ע"ג):

וכבר כת[ב] חכם אחד, **שלא טעם טעם שמחה מי שלא טעם התרת הספיקות השכליות**. [נראה, שזהו מקורו של רי"ל מרגליות. ראה לעיל].

ובתשובתו למהרש"ל (שו"ת הרמ"א, סימן ה):

כמאמר החכם, כי לא טעם טעם שמחה מי שלא טעם שמחת ספקות והתרתם.

ובנוסח זה ממש בשו"ת **מקום שמואל**, לר' שמואל ב"ר אלקנה מאלטונא, אלטונא **תצח**, סימן לס, דף נו ע"ג (הספיקות).

וכתב ר' יוסף תאומים, בספרו **פרי מגדים**, אורח חיים, סימן תקנ"ד, אשל אברהם, ס"ק ה:

... קושיא ותיר[ו]ן שמחה היא לו. כמאמר החכם **מי שלא טעם שמחת התרת הספיקות, לא טעם טעם שמחה מעולם**. והוא הדין איזה קושיא גם כן שמחה לו. עכ"ל.

וכן כתב בספר **המגיד**, לונדון **תשנ**, דרוש כח, דרוש לתורה **מספר נטריקון**, דף רצט, סוף ע"א:

וכבר אמר החכם **מי שלא טעם טעם שמחת התרת הספיקות, לא טעם טעם שמחה מעולם**. אין נחת גדול להמעייין הטוב, יראה בתחלה קושיות וספיקות, ובא על האמת, רואה פנינים תחתיהם, דלאי חספא (משכי) [משכח] מרגניתא. ואדרבה רוב הספיקות מביאין לידי קישות[!] ודברים נפלאים.

ובפרי **מגדים**, אורח חיים, ראש סימן תרע, אשל אברהם:

כמאמר החכם, **כי מי שלא טעם שמחת התרת הספיקות, לא טעם טעם שמחה מעולם**.

ושם, סימן תרפב, משבצות זהב, ס"ק א:

וכבר אמר החוקר **אין שמחה כהתרת הספיקות**.

אמנם כבר מצאנו בספר **מאזני צדק** לאלגזאלי (עמ' 20):

וזה לא ידעו מי שלא טעם ערבות גלוי סתרי הספקות.

השוה גם עמ' 235:

הספקות הם המגיעות בעליהם לדרך האמת. ומי שלא יספק לא יעיין, ומי שלא יעיין לא יראה, ומי שלא יראה נשאר בעורון ומבוכה.

ואמר רשב"ג (קרא הציר 25):

וּנְפֹשׁ הָאָנוּשׁ תִּשְׁמַח בְּרִיחָהּ / כָּלֵב חָכֶם בְּמַצָּאוֹ תַעֲלוּמוֹת.